

Venäjää voi ymmärtää: rock

Kysymys: mikä on selvää ja ilmeistä Venäjään kohdistuvassa kulttuurintutkimuksessa? *Vastaus:* huomattava ero Venäjällä tehtävän tutkimuksen ja lännessä tehtävän tutkimuksen välillä. Tämä kysymys on jokseenkin ikuinen, mutta samalla polttavan ajankohtainen.

Negatiiviset ääripäät ovat aina yhtä helppoja määrittää: näitä ovat yhtäältä venäläinen sisänpäin kääntynyt aineisto- ja arkistolähtöinen, yksityiskohtiin paneutuva historiallisten aukkojen paikkaaminen, ja toisaalta mielivaltaiset rinnastukset toisiinsa liittymättömien ilmiöiden, kuten teorian ja aineiston, välillä. Totta kai kaikki kelvollinen tutkimus – niin venäläinen kuin ei-venäläinenkin – sijoittuu aina näiden ääripäiden väliin.

Suomalaisen Venäjä-asiantuntemuksen valttikortti on tiedostaa erityisasemamme näiden toisistaan etäällä olevien lähestymistapojen välissä. Suomalainen näkökulma venäläisen kulttuurin tutkimuksessa ei kuitenkaan ole mikään kompromissi, vaan meidän tulisi kyetä osoittamaan olevamme *kolmas, synteettinen voima* kansainvälisessä Venäjä-tutkimuksessa. Jos poimimme parhaat ainekset venäläisestä empiirisestä ja teoreettisesta asiantuntemuksesta sekä länsimaisen kulttuurintutkimuksen ennakkoluulottomasta asenteesta, voimme saada aikaiseksi ideaalin suomalaisen keitoksen. Samalla voimme tuottaa jotain poikkeavaa, odottamatonta suomalaista osaamista suhteessa venäläiseen kulttuuriin.

Esimerkistä käy tämän *Idäntutkimus*-lehden teema eli venäläinen rock (*russkii rok*), sillä

rockin ja populaarikulttuurin tutkimus nojaa vahvasti brittilähtöiseen kulttuurintutkimuksen traditioon, mutta samalla venäläinen rock-kulttuuri on hyvin riippuvainen kansallisesta venäläisestä kulttuuriperinteestä. Aiemmin korostettiin venäläisen rockrunouden pakonomaista tarvetta viitteillä venäläiseen kirjallisuuteen, ja tänä päivänä venäläinen rock ja kansallismielisyys näyttävän liittyvän yhä useammin toisiinsa, kuten jotkut tämän lehden artikkelitkin osoittavat. Sisäpuolisen ja ulkopuolisen näkökulman yhdisteleminen on venäläisen rockin tutkimuksen kohdalla siis välttämätöntä.

Juri Domanskin johtama tveriläinen koulu on erikoistunut nimenomaan filologiseen, usein yksityiskohtaiseen rocktekstien analyysiin, toisin sanoen kirjallisuudentutkimuksen välinearsenaalin soveltamiseen rocktekstien kohdalla. Sen teoreettinen viitekehys on ehdottoman venäläinen. Aivan viime vuosiin saakka Domanski ja hänen nuoremmat kollegansa ovat myös jättäneet huomiotta musiikilliset ja performatiiviset ulottuvuudet rocktekstien kohdalla. Tästä syystä Domanskin koulukuntaa on kritisoinut muun muassa moskovalainen semiootikko ja kriitikko Jan Levštjenko, joka ymmärtää rockin mieluummin laajempänä monilähtöisenä ja sosiaalisena kysymyksenä, esimerkiksi kulutustottumusten ja levyteollisuuden tuotantokenteen näkökulmasta. Levštjenkon analyysiä neuvostolevyjen kansista sävyttävät vaikutelmat, muistot, tuntemukset ja hajutkin vinyylialbumien päällyksistä. Ambivalentti nostalgia on toki

tyypillistä sisäpuoliselle näkökulmalle.

Venäläisen rockin uuden sukupolven tutkijat, kuten norjalainen Yngvar B. Steinholt ja englantilainen Polly McMichael, edustavat selvästi *cultural studies* -paradigmaa ja tekevät pesäeron venäläiseen filologiseen rocktutkimukseen. Lähteet, etenkin metodologiset, ovat läntistä tutkimusta. Teemoja etsitään aiemman tutkimuksen unohtamista aihepiireistä, kuten neuvostorockin ”klassisten” teosten uudesta julkaisupolitiikasta tai tutkijoiden hylkimistä punk-kulttuurin ilmiöistä. Näkökulma venäläisen kulttuurin viimeaikaiseen historiaan on näillä tutkijoilla selkeän ja tarkoituksellisen ulkopuolinen, sosiologinenkin, havainnoivaan kenttätyöhön perustuva ja kontekstualisoiva, mutta ei missään tapauksessa sisäpuolinen. Läntisen kulttuurintutkimuksen ja venäläisen teoriaorientoituneen analyysin välimaastoon sijoittuu sen sijaan Ira Österbergin tutkimus Aleksei Balabanovin elokuvasta *Veli* ja rockmusiikin roolista osana elokuvan merkitys-järjestelmää. Hänen tutkimuksensa viitekehyksiä ovat semiotiikka ja elokuvamusikin tutkimus.

Sisäpuolisuuksi ei puutu Anton Nikkilän asiantuntemuksesta, sillä hän on paitsi ammatiltaan venäjän kielen ja kirjallisuuden kääntäjä, myös muusikko, joka yhdessä moskovalaisen Alexei Borisovin kanssa on tehnyt hälyesteettisiä tutkielmia venäläisestä avantgardesta. Nikkilä on aina etsinyt valtaviiran ulkopuolista ja sitä pake-nevaa materiaalia ja osallistunut myös 80-luvulla monien neuvostorockin artistien Suomeen tuomiseen: Sergei Kurjohinin Pop-mehänika, Sergei Letov, Džungli ja AVIA. Nikkilän tutkielmat eli N&B Research Digestin levyt (*White Nights*, *Typical Human Beings* ja *Where Are They Now*) menevät itse asiaan, taiteilijat tutkivat avantgarden olemusta teollisen säveltaiteen keinoin, toisin sanoen avantgardea avantgarden välinein. 20-luvun venäläinen formalismi ja futurismi heräävät henkiin näissä tutkielmissa ja törmäävät suomalais-venäläiseen jälkimoderniin konseptualismiin. Anton Nikkilän teema-artikkeli tässä *Idäntutkimuksen* numerossa kertoo hänen ensi käden tiedoistaan Leningradin kokeellisesta musiikista ja 80-luvun avantgardesta. Mainitut

äänilevyt puolestaan osoittavat sen käytännössä.

Kaikki yritykset ymmärtää venäläistä kulttuuria ovat tuomittuja epäonnistumaan, elleimme ymmärrä sitä, miten venäläinen kulttuuri ymmärtää itseään. Suomalainen asiantuntemus tarkoittaakin juuri yrityksiä ymmärtää venäläisyyttä ja sen itseyttä lähietäisyydeltä, vierestä. Kun tuolloin vielä tuntematon Akvarium-yhtye aiheutti olympiavuonna 1980 järjestyttävän ja sittemmin myyttiset mittasuhteet saaneen skandaalin Tbilisin *Keväiset rytmit* -festivaaleilla, paikalla oli Yleisradion kuvausryhmä Ria Karhilan johdolla. He taltioivat konsertteja ja Boris Grebenštšikovin ilmeisesti ensimmäisen televisiohaastattelun. Nyt dokumentista on tullut Venäjällä kulttiefilmi. Marjaana Mykkänen taltioi dokumenttiefilmin *Sirppi ja kitara* vuonna 1988, elokuvassa esiintyivät yhtyeet Va-Bank, Bravo, AVIA ja Nautilus Pompilius. Va-Bank ja Bravo levyttivät Suomessa, AVIA ja Nautilus keikkailivat täällä. Tuomari Nurmio taas teki *Suosikki*-lehteen vuonna 1987 ainutlaatuisen raportin neuvostorockista. Hänen onnistui tutustua muun muassa Maik Naumenkon kitaran, joka on päätyneet myös tämän lehden kanteen. Suomirockin ja myöhäisneuvostokauden venäläisen rockin historian vertaileva tutkimus odottaa vielä toteuttajaansa, mutta tuon historiikin kirjoittaja tulee avaamaan rockin ja populaarikulttuurin historian ystäville kokonaisen maailman.

T o m i H u t t u n e n

Kirjoittaja on venäläisen kirjallisuuden tutkijatohtori Helsingin yliopiston Nykykielten laitoksella: <http://blogs.helsinki.fi/venajaavoii-ymmartaa/>